

KONCZ GÁBOR

„... hazament a nagyvilágba...” Száz éve született Vatai László (1914–1993)

A leggyakrabban idézett pataki diák Egressy Béni, a Szózat zenéjének komponistája, a leggazdagabb pályafutású személyiség pedig (szerintem) Vatai László, ám a sárospataki diákok körében egyiküket sem szokták emlegetni. Most Vatairól adok vázlatos áttekintést, *készülődés* jelleggel (utalva az általa is gyakran idézett Németh Lászlóra), felajánlva segítségemet mindazok-

nak, akik szakdolgozati, disszertációs témát keresnek.¹

Édesapám, dr. Koncz Sándor (1913–1983) könyvtárában már gyermekkoromban belelapoztam Vatai László műveibe, ám szisztematikusan csak akkor kezdtem el olvasni, amikor Koncz Sándor egyik tanulmányát szerkesztettem. Egy lábjegyzetben Sebestyén Lászlót idézte: „Vatai László volt az SDG legkiemelkedőbb embere, önálló gondolkodója, több elévülhetetlen filozófiai, irodalomkritikai

¹ Az előadás elhangzott a *Comenius és a művészetek* című felolvasó ülésen a Magyar Comenius Társaságban, Sárospatakon, 2014. november 5-én.

művet írt. Csak sajnálni lehet, hogy az első koncepció pernek minősült eljárásban őt meghurcolták, bizalmát veszítve nem idehaza fejt ki nagyszerű képességeitől és felkészültségétől kitelhető munkásságát.”² Majd apám így folytatta: „Feljegyezzük, hogy Király István akadémikus, egyetemi tanár, irodalomtörténész figyelmét, pataki diák korában Vatai László hívta fel Ady Endrére, amikor Király István mint kisdíák mendikációba kísérte a legátus Vatai Lászlót, és a vonatos, gyaloglásos utakon Vatai Ady-verseket szavalt, idézett Királynak. Sok más művük mellett mindketten irodalomtörténetileg méltányolt köteteket írtak Adyról...”³

„*Örök sors...*” és *egzisztencia*

Vatai László 1914. július 18-án született Poroszlón. Egerben érettségizett, majd Sárospatakon tanult a Református Teológiai Akadémián 1932 és 1937. között. Az olykor viharosan aktív tanulmányi és ifjúsági szervezési évek során szorosan együtt dolgozott Koncz Sándorral. A kort jól jellemzi az akkor divatos elekcíós versgyűjtemény bevezetője:

*Vészes viharfelleg száll a város felett,
Az iskolán szélvész bontja a fedelet...
Üresek az utcák, nagyon későre jár,
Valahol a kertben szól a halálmadár,
Zúgnak a huzalok, kong az utca mélye,
Valami csodát rejt az éjszaka méhe.*

Tehát: vészes jelzések és reménykedő várakozás... Ekkor jellemző a Sárospataki Református Kollégium munkájának Mátyás Ernő, Új-szászy Kálmán, Szabó Zoltán, Nagy Barna vezetésével történő megújítása: népfőiskola, munkatábor, regös mozgalom, falujárás majd később Harsányi István kezdeményezésére tehetségmentés. Mindez persze összekapcsolódott az ifjú kor szerelmi gyötrődéseivel is.

*Munkatáborunknak modern poétája,
Jó Vatai László térjünk hát most rája.*

² *Sebestyén László*: Emlékezés az 1942. évi ifjúsági egységtalálkozóra. *Confessio*, 1982. 2. sz. 24. (SDG = Soli Deo Gloria Diákszövetség rövidítése.)

³ *Dr. Koncz Sándor*: Szabó Zoltán teológiájának kibontakozása. *Zempléni Múzsza* II. évf., 2. sz., 2002. május, 5–28. A 22. lábjegyzet, a 28. oldalon.

*Dicsó Közlönyünknek elmés szerkesztője,
Gyönyörű szépen fog a stílusvesszője.
Hegy-völgyes Erdélyben bolyongott a nyáron,
Most a redakciót járja vizen, sáron.
Ne gondoljuk, gyalog, hisz nem bírja szusszal:
'Magyar Út'-on jár ő tüzes Pegazussal.
Az Angolban lakik, mint ifjú nevelő,
mégis ábrázatja oly sokszor leverő;
Talán az egri nők nem törődnek véle,
S hétszámra hasztalan vár egy kis levélre...⁴*

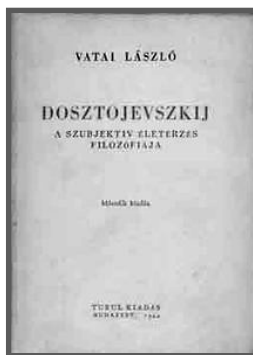
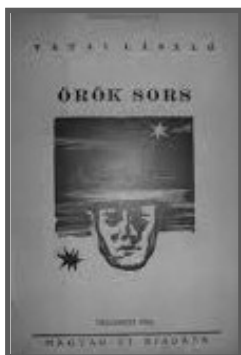
1935-ben Vatai László volt a Sárospataki Ifjúsági Közlöny felelős szerkesztője, Koncz Sándor pedig szeniorként a főszerkesztői feladatokat látta el. E közlöny LI. évfolyamának, novemberi számában, Koncz Sándor ismertetést írt Vatai *Örök sors* című verseskötetéről.⁵ Ebben a számban olvasható Vatai László *Európai szellem, ázsiai világnézet* című írása és Koncz Sándor *A hit győzelme* című, reformációs emlékünnepen elhangzott prédikációja is. Aktivitásukra jellemzően, munkáikról több más híradás is olvasható e számban.

Az 1935-ben megjelent, *Örök sors* kötet versei tükrözik a hittel, vallással, életcélokkal, szerelemmel küszködő, törekvő fiatalember gondjait. Nehéz olvasmányok, ám többszöri próbálkozás után megerősítik a későbbi tapasztalatokat: egy nagy gondolkodó színvonalas indulásába, az akkori életkornak és a történelmi válságnak megfelelő gyötrődéseibe, szellemiségébe pillanthatunk be.⁶

⁴ „Elekciós vers, avagy két szobor beszélgetése egy csudálatos éjszakán a sárospataki Alma Máter tógás diákjainak viselt dolgairól, a munkatábori eseményekről, levante életből vett epizódokból, regós-utakról, zseb- és szívügyekről s egyéb huncfutságokról az Úrnak 1935-36. tanulmányi évében. Fenti beszélgetést ellesték és hangosfilmre vették: Vágó István és Zsuffa Tibor IV. éves teológusok. Vulgo: Juno a faluszeminárium öslénye és Zsazsa a teológia kiveszűfélben lévő krónikása.” Sárospatak, 1935. Nyomtatta: Kisfaludy László a ref. főiskola betűivel. 3. és 10. o. A kor humorát jellemzi a füzet címe is, ám ma már szinte minden szóhoz, az idézett rígmusok esetében is magyarázat kellene; ezt majd megteszem a készülő nagyobb tanulmányban.

⁵ Újraközlve: Széphalom 24., a Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2014. 467.

⁶ Vatai László művei: *Örök sors*. A Magyar Út kiadása, Bp., 1935. 60 o. - A szubjektív életérzés filozófiája (Dosztojevszkij). A Sárospataki Főiskola Kiadványai. V. Dolgozatok a filozófiai-pedagógiai tudományok köréből 1. Sárospatak–Budapest, 1942. 203 o. - Az egyéniség élete. A Sárospataki Főiskola Kiadványai. V. Dolgozatok a filozófiai-pedagógiai tudományok köréből 3. 32 o. - Bevezetés a filozófiába Bp., 1946. - Az ember és tragikus élete. New York, 1954. - Az Is-ten szörnyetege. Ady lírája. Mikes International. Hága, Hollandia. Occidental Press, Washington

Életútjának jellemző szakaszai:

1936–1938: Tanulmányút Észak-Írországon és Amerikában.

1936–1940: Az SDG Református Diákszövetség főtitkára.

1935–1936: A Sárospataki Ifjúsági Közlöny felelős szerkesztője.

1939–1944: A Református Diákmozgalom szerkesztője.

1942: Filozófiai doktorátus Kolozsváron.

1942–1943: Az SDG balatonszárszói konferenciáinak szervezője.

1942–1943: Egyetemi református lelkész Budapesten.

A rendkívül mozgalmas években, a gyakorlati lelkészi és ifjúsági szervezői munka mellett készültek el jelentős filozófiai művei.⁷ *Az egyéniség élete* című esszéjében (1942) még nehézkes stílusban, ám határozott filozófiai háttérrel tekinti át a személy és az univerzum, az egyén és társadalom viszonyát, etikai problémáit. E gondolatkör részletes elemzése *A szubjektív életértézés filozófiája (Dosztojevszkij)* (1942) című, terjedelmében is jelentős műve. Az 1930-as évek sárospataki, teológiai életére jellemző volt a tanárok és a diákok érdeklődése az egzisztencializmus és ezzel párhuzamosan az orosz irodalom, különösen Dosztojevszkij iránt. Ennek egyik jelentős dokumentuma ez a kötet, amelynek tematikája: 1. Az ember problematikája. 2.

D. C. USA. 1963., 2005. - Átszínezett térkép. Magyar változatok az újkorban. Mikes International. Hága, Hollandia. Occidental Press, Washington D. C. USA. 2005. - Sötétségből világosságba. Prédikációk és előadások. Elhangzott a Szabad-Európa Rádió magyar műsorában 1951-1970. között. Mikes International. Hága, Hollandia. Occidental Press, Washington D. C. USA. 2006.

⁷ Az életrajzi adatok és a kötetek internetes áttekintésében Egey Emese segített; munkáját ezúton is köszönöm! Műveit folyamatosan közli a Mikes International, Hága, Hollandia. Interneten elérhető: www.federatio.org/mi_bibl/Vatai

Exisztenciális dialektika. 3. Dosztojevszkij személyisége. 4. Az autonóm embertől a megtérésig. 5. Közösségi élet – anarchia. E kötetből számomra különösen fontos a kultúra fogalmával kapcsolatos fejtegetés, valamint a filozófiai és teológiai elemzés összhangja; szempontjait ilyen jellegű munkáimban fel fogom dolgozni, és ezt ajánlom a témakör iránt érdeklődőknek is.

1944. március 19-e után részt vett az ellenállási mozgalomban, Tildy Zoltán és Bereczky Albert között is szervezte a kapcsolatokat.

1945 végétől a Független Kisgazdapárt keretében is dolgozott, országgyűlési képviselő, Nagy Ferenc tanácsadója, a Vallás- és Közoktatási Minisztérium diákszociális és kultúrpolitikai osztály vezetője volt. Filozófiai előadásokat is tartott a József Nádor Tudományegyetemen. 1947 januárjában összeesküvés vádjával letartóztatták, fél év börtön után emigrált.

„...*hazament a nagyvilágba...*”

Először az Egyházak Világtanácsánál dolgozott, lelkészi szolgálatot is végezve Svájcban.

1951 és 1961 között USA-ban református lelkész, 1961-től 1965-ig Kanadában, majd ismét az USA-ban dolgozott. A hazának a legnagyobb szolgálatot a Szabad Európa Rádióban 1951 és 1976 között elhangzott, kb. 500 prédikációjával végezte. Az USA-ban megjelent könyvei közül kétségtelenül jelentős *Az Isten szörnyetege* címmel, 1963-ban publikált kötete Ady Endréről. Filozófiai, gondolkodói, írói nagyságát szinte teljességében tükrözi az *Átszínezett térkép* című tanulmánykötete, amely mindenképpen alapos elemzést igényel. Ebben írta Márai Sándorról, hogy „... *hazament a nagyvilágba...*”. Ugyanis „... a váltott lelkű nép tragédiája...” az is, hogy jelentős gondolkodói itthon nem tudtak kibontakozni és alkotni. Valóban – Máraihoz hasonlóan – ő is a nagyvilágban volt otthon.

Éppen ideje, hogy otthonról őt is hazahozzuk, tehát a Magyar Comenius Társaság keretében is szorgalmazzuk azt, hogy ma már az interneten elérhető művei segítségével az érdeklődők megismerhessék munkásságát és közvetítsék üzeneteit.⁸

⁸ drgaborkoncz@t-online.hu